

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ОСВІТИ

УДК 930.1(477) «1930/1940»

Володимир Бургій

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-7123-6219

DOI 10.24139/2312-5993/2019.06/200-210

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ В СУМСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ІНСТИТУТІ (1933–1943)

Мета статті: розкрити організаційні засади історичної освіти в Сумському державному педагогічному інституті в період 1933–1943 рр. Методи дослідження: теоретичний аналіз, порівняння та узагальнення джерел. Результати дослідження: суттєво доповнено уявлення про діяльність історичного відділення та історичного факультету Сумського педагогічного інституту протягом означених хронологічних меж. Практичне значення дослідження: висвітлено досвід організації історичної освіти у вищому педагогічному навчальному закладі, який сприятиме поліпшенню підготовки вчителів історії в педагогічних університетах на сучасному етапі. Висновки та перспективи подальших наукових розвідок: встановлено, що основними організаційними ланками історичної освіти в Сумському педагогічному інституті протягом досліджуваного періоду були спочатку історичне відділення, а з 1938 р. – історичний факультет із сукупністю кафедр, що забезпечували загальнопедагогічну та фахову освіту. Подальшого вивчення потребують організаційні засади історичної освіти в Сумському державному педагогічному інституті в повоєнний період.

Ключові слова: історична освіта, організаційні засади освіти, Сумський педагогічний інститут, історичне відділення, історичний факультет, кафедра історії.

Постановка проблеми. Значний внесок у забезпечення шкіл учителями-істориками було зроблено Сумським державним педагогічним університетом імені А. С. Макаренка, який у цьому році буде святкувати своє 95-річчя. З 1930-х років він перетворюється в єдиний на Сумщині до кінця ХХ ст. центр, де готувалися кадри істориків. Вивчення набутого попереднього досвіду в цьому навчальному закладі дає можливість не лише виявити особливе, характерне для нього в організації історичної освіти, а й допоможе сформулювати цілісне уявлення про розвиток вищої педагогічної школи, віднайти можливості для її успішної розбудови. З огляду на вищезазначене дане дослідження є актуальним і відповідає реальним практичним потребам.

Аналіз актуальних досліджень. Історична освіта у вищих педагогічних навчальних закладах суттєво досліджувалася у працях

А. Булди, Н. Венцевої, В. Майбороди, С. Нікітченої та ін. В останні роки низка науковців здійснили розвідки, присвячені історичній освіті в окремих педагогічних вишах України (С. Буряк, А. Климов, В. Курило, А. Кухтин, В. Левченко, О. Ляпіна та ін.). Разом із тим, історична освіта в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка до цього часу залишається за межами дослідницького поля істориків та педагогів

Мета статті – розкрити організаційні засади історичної освіти в Сумському державному педагогічному інституті в період 1933–1943 рр.

Методи дослідження: теоретичний аналіз, порівняння та узагальнення джерел.

Виклад основного матеріалу. Розпочатий на межі 20-30-х рр. ХХ ст. процес реформування системи підготовки вчительських кадрів завершився в 1933 р. створенням єдиного типу вищого педагогічного навчального закладу – педагогічного інституту з чотирирічним терміном навчання. Він мав готувати фахівців для загальноосвітньої школи і технікумів. Рішенням колегії Народного комісаріату освіти УСРР від 27 липня статус педагогічних інститутів в Україні отримало 29 навчальних закладів. Зокрема, у Харківській області педагогічними інститутами стали: Харківський, Кременчуцький, Лубенський, Полтавський і Сумський.

Таким чином, з 27 липня 1933 р. Сумський інститут соціального виховання відповідно до рішення колегії Народного комісаріату освіти УСРР було реорганізовано в Сумський педагогічний інститут із чотирирічним терміном навчання. Рішенням колегії передбачалося, що в Сумському педагогічному інституті мали бути відкриті відділення: історичне, математичне, фізичне, економічне, біологічне, мовно-літературне.

Першим завідувачем історичного відділення Сумського педагогічного інституту став доцент Дмитро Малінкович. Згідно з наказом директора, до виконання своїх обов'язків він приступив з 1 липня 1933 р. Одразу ж йому доручалося розгорнути протягом липня-серпня профорієнтаційну роботу для «вербовки студентів на перший курс» (Книга приказов, 1934, с. 16).

Проведена агітаційна кампанія дала можливість набрати на 1 курс історичного відділення 30 осіб. Крім того, на історичному відділенні продовжували навчання й більшість студентів, які в 1931 та 1932 рр. вступили до соціально-економічного відділення Сумського інституту соціального виховання. Вони завершували здобуття освіти за 3-річною програмою, але вже отримували кваліфікацію «викладача історичних дисциплін» (Копии дипломов, заявления и анкеты студентов, 1935, с. 25, 51). Успішно пройшов набір і на 1 курс історичного відділення вечірньої

форми навчання. У 1933 р. студентами-істориками цієї форми навчання стали 15 осіб (Ведомости об успеваемости студентов, 1934, с. 4).

У цей час розпочинається процес остаточного згортання політики «українізації». Під тиском звинувачень про зв'язок із «українськими буржуазними націоналістичними елементами» у липні 1933 р. покінчив життя самогубством Народний комісар освіти УСРР, один із ідейних натхненників «українізації», М. Скрипник. І хоча остаточний перегляд національної політики в галузі освіти був закріплений у листопаді 1933 р. на пленумі ЦК КП(б)У, але вже одразу після смерті М. Скрипника почалися організаційні зміни, пов'язані з упровадження російської мови в навчальний процес. Відбулися такі зміни і в Сумському педагогічному інституті. Відповідно до розпорядження НКО УСРР з вересня 1933 р. навчання стало вестися за двома мовними секторами: українським і російським. Завідувачем українського сектору було призначено С. Панченка, російським – А. Алмашину (Книга приказов, 1934, с. 25).

Історичне відділення входило до числа тих структурних підрозділів Сумського педагогічного інституту, у яких був представлений і український, і російський сектори. До російського сектору перевели частину 1 курсу. Інша частина цього курсу, а також повний склад 2 і 3 курсів залишилися в українському секторі. Викладання на секторах велося виключно тією мовою, до якої належали студентські групи. Проводити спільні лекції загальним потоком для курсів і груп різних мовних секторів заборонялося.

На початку 1934 р. змінився завідувач історичного відділення. Спочатку, згідно з наказом директора від 9 січня 1934 р., на цю посаду було призначено доцента кафедри діалектичного матеріалізму Григорія Федіна. Оскільки він до виконання своїх обов'язків так і не приступив, то з 6 березня 1934 р. завідувачем історичного відділення став доцент кафедри історії Василя Хало (Книга приказов, 1934, с. 55, 70). Попередній завідувач відділенням Д. Малінкович зосередився на керівництві кафедрою історії. У штаті кафедри на посадах доцентів перебували О. Файт, В. Хало. На асистентській ставці працювали І. Вировець, М. Френкель, Д. Рожин. Вік викладачів не перевищував 35 років, а це значить, що їх світоглядне становлення відбувалося в часи радянської влади, до якої вони були цілком лояльними. Наприклад, В. Хало, 1903 р. н., у 1931 р. закінчив Харківський інститут професійної освіти, а в 1934 р. – аспірантуру. Після випуску з аспірантури прибув до Сумського педагогічного інституту, маючи на руках таку характеристику щодо своїх наукових досягнень: «за час перебування аспірантом написав деякі статті, брошури. Тематика робіт є виключно

партійного характеру, таким чином вважаємо, що роботи в повній мірі просякнуті партійністю» (Личные дела преподавателей, 1934, с. 200).

Створення історичного відділення давало можливість зберегти і розвинути традиції та кадровий потенціал історичної освіти, які склалися в Сумському вищому педагогічному навчальному закладі з моменту його заснування. Проте діяльність цього відділення була нетривалою – всього один навчальний рік. У травні 1934 р. вийшла постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР «Про викладання громадянської історії в школах СРСР». У ній були окреслені основні принципи історичної освіти, у тому числі передбачалася й чергова структурна реорганізація. Замість історичних відділень вводилися факультети. На факультетську структуру була переведена вся система підготовки фахівців у радянській вищій школі. Згідно з наказом Наркома освіти УСРР В. Затонського, реалізатора політики уніфікації російської та української освіти, усі ВНЗ мали розпочати новий 1934/35 навчальний рік уже з факультетами, а не з відділеннями. Для кожного інституту НКО встановив перелік факультетів, які дозволялося створити. На жаль, відкриття історичного факультету в Сумському педагогічному інституті відомством В. Затонського не передбачалося (Книга приказов, 1935, с. 21).

Автоматичним наслідком ліквідації історичного відділення та не відкриття історичного факультету в Сумському педагогічному інституті став розпуск кафедри історії. У вересні 1934 р. інститут залишили І. Вировець, О. Файт, М. Френкель, Д. Рожин. Позбулися робочих місць і викладачі інших кафедр, основне навчальне навантаження в яких було на історичному відділенні. Так, з кафедри діалектичного матеріалізму звільнився Г. Федін. Лише для Д. Малінковича та В. Хало знайшлися нові посади у стінах інституту. Перший став деканом мовно-літературного факультету, а другий – деканом вечірнього відділення (Книга приказов, 1935, с. 19, 21, 25).

Змушені були перебиратися на нове місце навчання і студенти ліквідованого історичного відділення. Другокурсники, які вступили на історичне відділення у 1933 р. (25 осіб) та третьокурсники, зараховані в 1932 р. до соціально-економічного відділення (18 осіб), відкомандировувалися для продовження освіти до Харківського педагогічного інституту (Книга приказов, 1935, с. 21).

Завершити навчання в рідному інституті вдалося лише набору 1931 р. Студенти були розподілені в райони, у яких найбільш гостро відчувалася потреба в учителях історії. Жодна особа не направлявся в аспірантуру чи у заклад вищої освіти. Це був перший і єдиний випуск історичного відділення Сумського педагогічного інституту.

З 1 вересня 1934 р. Сумський педагогічний інститут розпочав навчальний процес уже у складі трьох факультетів: мовно-літературного, біохімічного та фізико-математичного. На жаль, професійна підготовка істориків у цьому закладі була призупинена. Причина згортання історичної освіти в низці педагогічних інститутів України, у тому числі і в Сумському, полягала, понад усе, у гострому дефіциті викладацьких кадрів. Через політичні розправи над істориками старшого покоління та відмову від підготовки викладачів історії в 1920-х роках, периферійні ЗВО не могли забезпечити належну якість історичної освіти.

Проте відсутність професійної історичної освіти в Сумському педагогічному інституті була нетривалою. Відновлення історії як самостійного шкільного предмету, реалізація положень травневої 1934 р. постанови ЦК ВКП(б) та РНК СРСР «Про викладання громадянської історії в школах СРСР», потребували різкого збільшення кількості учителів історії. За цих обставин керівництво Народного комісаріату освіти змушене було переглянути свої попередні рішення й розширити мережу педагогічних інститутів, у яких здійснювалася підготовка істориків.

До числа тих закладів освіти, де відновлювалася професійна історична освіта, потрапив і Сумський педагогічний інститут. У 1938 р. у ньому було відкрито історичний факультет, який розпочав свою діяльність з 1938/39 навчального року. Становлення історичного факультету відбувалося на засадах прийнятої в червні 1936 р. постанови ЦК ВКП(б) та РНК СРСР «Про роботу вищих навчальних закладів і керівництво вищою школою». Цей документ передбачав, що зарахування до складу студентів мало відбуватися не за класовим походженням, а за результатами вступних іспитів. Абітурієнти гуманітарних спеціальностей складали вступні іспити з мови (письмовий твір), граматики, літератури, іноземної мови, історії та географії.

Постанова вводила новий чіткий порядок організації навчального процесу. Заборонялася практика довільних термінів початку, перерв, завершення навчання у ЗВО. Було встановлено, що навчальний рік мав починатися 1 вересня, а закінчуватися 30 червня з перервами на зимові (з 24 січня по 6 люте) та літні (з 1 липня по 31 серпня) канікули. Скорочувалася кількість тижневих аудиторних занять: із 40 год. до 30 на 1 і 2, та до 24 – на 3, 4 курсах. Тривалість академічної навчальної години обмежувалася 45–50 хвилинами, з перервами на 10–15 хвилин між заняттями. Основними формами навчальної роботи проголошувалися: лекції професорів і доцентів, практичні заняття студентів під керівництвом викладачів, виробнича практика під контролем спеціально призначених кафедрами методистів. Були

визначені та приведені до єдиних стандартів основні студентські документи: студентський квиток, матрикул (залікова книжка), диплом про завершення навчання (замість свідоцтва, яке видавалися раніше).

За результатами вступних іспитів до складу студентів історичного факультету в 1938 р. було зараховано 68 осіб, які розподілили на дві академічні групи – «А» і «В». Старостами груп призначили К. Скавровського (група «А») та С. Локая (група «В») (Книга приказов, 1938, с. 286). У 1938 р. відбувся і перший набір до заочного відділення історичного факультету. Студентами-заочниками стало 30 осіб (Журнал успеваемости студентов, 1945, с. 5–7).

У подальшому набори до історичного факультету зростали. Проте кількість студентів не була сталою й характеризувалася плінністю. Найбільше цьому посприяли дві причини. Перша – масовий призов студентів до лав Червоної армії восени 1939 р., під який попало понад 80 осіб (Книга приказов, 1939, с. 84). Друга – уведення постановою РНК СРСР від 2 жовтня 1940 р. плати за навчання у вищих та середніх навчальних закладах. Радянське керівництво, цинічно заявивши «про зростання рівня матеріального добробуту трудящих», постановило брати кошти зі студентів у розмірі: 400 крб на рік для столичних і 300 крб – для решти ЗВО. Плата за заочне навчання стягувалася в половинному обсязі. Від грошової повинності звільнялися лише найбільш нужденні студенти та й то за умови високих показників у навчанні. У разі зниженні академічної успішності вони одразу ж позбавлялися привілеїв і повинні були вносити кошти на рівні з іншими. Серед тих, хто втратив право на безкоштовне навчання після зимової сесії в 1940/41 навчальному році були студенти історичного факультету Сумського педагогічного інституту О. Барановська, П. Кубрак, П. Радько, С. Ракитянський (Книга приказов, 1941, с. 8).

Уведення практично поголовної плати стало болючим ударом по бюджету багатьох молодих людей і вони змушені були відраховуватися з інституту. Так, кількість майбутніх учителів-істориків, які стали першими студентами історичного факультету у 1938 р. (67 осіб), скоротилася на третину (Ведомости об учете успеваемости студентов, 1941, с. 6, 8).

Після заснування історичного факультету обов'язки його декана з січня 1939 р. за сумісництвом виконував декан природничого факультету, хімік за освітою П. Бугай. З 1 вересня 1939 р. на цю посаду було призначено старшого викладача Івана Козирева, який прибув на роботу до Сумського педагогічного інституту із Запорізького університету. Була введена на історичному факультеті і посада декана заочного відділення (такі посади діяли на всіх

факультетах інституту). Її обійняв А. Зубченко (Книга приказов, 1940, с. 180). Секретарем історичного факультету стала Г. Желехівська.

Заснування історичного факультету актуалізувало питання про науково-педагогічних працівників, які б забезпечували викладання історичних дисциплін. Ситуацію з професійними викладачами історії дещо покращив той факт, що на 1938 р. відбулися перші випуски історичних факультетів університетів та інститутів. Зокрема, до Сумського педагогічного інституту прибув 27-річний випускник Московського інституту філософії, літератури та історії В. Чалий. Його зарахували до штату кафедри історії марксизму-ленінізму і доручили викладання профільних історичних дисциплін на 1 курсі історичного факультету: історії народів СРСР та історії стародавнього світу (Списки студентів и преподавателей, 1941, с. 103). Пропрацювавши один навчальний рік, цей фахівець звільнилася за власним бажанням із Сумського педагогічного інституту.

З вересня 1939 р. для забезпечення викладання історичних дисциплін у Сумському педагогічному інституті була відновлена кафедра історії. У перший рік свого існування вона складалася з трьох осіб: І. Козирева (завідувача кафедри за сумісництвом), У. Краглик та Є. Постольного (Списки студентів и преподавателей, 1941, с. 318). Поступово, зі збільшенням академічних груп на факультеті та кількості історичних дисциплін, які викладалися студентам-історикам, кафедра історії Сумського педагогічного інституту нарощувала свою чисельність. Наприкінці 1940/41 навчального року вона мала у своєму складі вже 7 осіб викладацького складу та одного лаборанта. До І. Козирева, У. Краглик, Є. Постольного додалися А. Зубченко, О. Кузминський (перейшли з кафедри історії марксизму-ленінізму), М. Сердюк (випускник аспірантури КДУ) та новопризначений у липні 1940 р. ректор Сумського педагогічного інституту Д. Нукалов. Лаборантом кафедри працював студент історичного факультету Г. Самокиша (Списки студентів и преподавателей, 1941, с. 1).

Штатні посади працівників кафедри історії визначалася діючими на той час постановами РНК СРСР. Так, відповідно до постанови від 13 січня 1934 р. «Про вчені ступені і звання» встановлювалися два наукові ступені: кандидата і доктора наук та три вчених звання: професор, доцент, асистент. Науковий ступінь мав визначати кваліфікацію в певній науці, а вчене звання – посадову функцію. Вчені звання професора і доцента можливо було отримати лише після захисту дисертацій. У 1935 р. при РНК СРСР була затверджена Атестаційна комісія з присудження вчених звань і наукових ступенів. В умовах гострої нестачі кадрів з науковими ступенями,

яким дозволялося читати лекції, РНК СРСР своєю постановою від 11 листопада 1937 р. до існуючих посад (професора, доцента, асистента) додала нові – викладача та старшого викладача. Їм, як виняток, надавалося право вести лекційні заняття.

Усі працівники кафедри історії Сумського педагогічного інституту не мали ні вчених звань, ні наукових ступенів, а тому обіймали посади старших викладачів та викладачів. Разом із тим, відновлення вчених звань та наукових ступенів, перетворення їх на одну з умов кар'єрного росту та поліпшення матеріального стану, позитивно вплинули на активізацію викладацької наукової роботи. Найбільшого успіху у своєму зростанні вдалося досягнути М. Сердюку. Після закінчення КДУ та аспірантури при цьому ж навчальному закладі, молодий викладач кафедри історії Сумського педагогічного інституту продовжив наполегливо працювати над своїм дослідженням. Йому вдалося у квітні 1941 р. успішно захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. Захист відбувся в Київському державному університеті (Книга приказов, 1941, с. 49). Михайло Сердюк став першим викладачем історичних дисциплін із науковим ступенем в історії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Такого ж успіху намагалися досягнути й інші викладачі кафедри історії. В архівних джерелах є свідчення про те, що, наприклад, У. Краглик брала відрадження до архівних установ для збору наукового матеріалу (Книга приказов, 1940, с. 169). Проте ні їй, ні новоспеченому кандидату історичних наук М. Сердюку, ні іншим викладачам не вдалося розгорнути подальші наукові дослідження через початок війни.

Після нападу Німеччини на СРСР починається мобілізація населення до лав Червоної Армії. Серед перших отримали повістки з військкомату і студенти історичного факультету. Вже 24 червня 1941 р. наказом директора був звільнений з інституту у зв'язку з призовом на військову службу студент другого курсу К. Скавровський. Серед дівчат історичного факультету першою, того ж таки 24 червня, отримала повістку студентка третього курсу М. Коломієць (Книга приказов, 1940, с. 205, 208). Пішли захищати свою країну і такі студенти історичного факультету: Г. Кубрак, В. Литовченко, С. Локай, М. Нагорний, А. Поляков, І. Рева, І. Степаненко І. Чубаренко. Мобілізували до лав Червоної Армії і лаборанта кафедри історії, студента третього курсу Григорія Самокишу (Книга приказов, 1941, с. 41-45).

З 25 червня наказом директора інституту було заборонено виїзд викладачів і студентів без спеціального дозволу з м. Суми. Наступного дня

педагоги вже почали брати участь у підготовці оборонних об'єктів. Оскільки найбільшу загрозу становили авіаційні удари ворога, то студенти і викладачі працювали на будівництві газобомбосховищ (Книга приказов, 1940, с. 209, 213).

Наприкінці серпня 1941 р. німецькі війська форсували Десну і почали окупацію північних районів Сумської області. Протягом перших днів вересня були захоплені Конотоп, Ромни, Глухів, Путивль. Стало зрозуміло, що 40 армія, яка захищала Суми, не втримає оборону. Через швидке наближення фронту у вересні 1941 р. навчальний процес у Сумському педагогічному інституті було згорнуто та замінено підготовкою до термінової евакуації на Схід. Новим місцем дислокації було визначено м. Чкалов (сучасний Оренбург, Російська федерація).

Переїзд на нове місце проходив в умовах неорганізованості і анархії. Не вистачало залізничних вагонів та інших транспортних заходів для евакуації стратегічних підприємств Сум, а не те що закладів освіти. Практично все майно інституту залишилося в місті, а людям було наказано рухатись на Схід пішим ходом. Через вакханалію і панічний відступ не вдалося зберегти ні кадровий, ні студентський контингенти, ні матеріальну базу Сумського педагогічного інституту. Тому функціонування навчального закладу в евакуації було призупинено. Період 1941–1943 рр. характеризується відсутністю професійної підготовки вчителів історії в Сумському педагогічному інституті.

Отже, протягом низки реорганізаційних реформ 1930-х років було створено Сумський педагогічний інститут, який став невід'ємною ланкою системи підготовки вчителів в Україні. Тривалість навчання в ньому становила 4 роки, структурно він поділявся спочатку на відділення (у період 1933/34 навчального року), а пізніше на факультети із сукупністю кафедр, що забезпечували загальнопедагогічну та фахову освіту. Протягом 1933/34 навчального року в інституті діяло історичне відділення, а в 1938 р. засновано історичний факультет. У наступному році відновилася кафедра історії. У період 1941–1943 рр. інститут перебував в евакуації і підготовку учителів-істориків не проводив.

ЛІТЕРАТУРА

- Ведомости об успеваемости студентов (1934). *Державний архів Сумської області*. Ф.2817. Оп. 1. Спр. 202 (Student performance reports (1934). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 202).
- Ведомости об учете успеваемости студентов (1941). *Державний архів Сумської області*. Ф. 2817. Оп. 1. Спр. 107 (Records of student progress (1941). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 107).

- Журнал успеваемости студентов (1945). *Державний архів Сумської області*. Ф. 2817. Оп. 1. Спр. 187 (Journal of student performance (1945). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 187).
- Книга приказов (1934). *Державний архів Сумської області*. Ф. 2817. Оп. 1. Спр. 235 (Book of orders (1934). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 235).
- Книга приказов (1935). *Державний архів Сумської області*. Ф. 2817. Оп. 1. Спр. 237 (Book of orders (1935). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 237).
- Книга приказов (1938). *Державний архів Сумської області*. Ф. 2817. Оп. 1. Спр. 249 (Book of orders (1938). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 249).
- Книга приказов (1939). *Державний архів Сумської області*. Ф. 2817. Оп. 1. Спр. 251 (Book of orders (1939). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 251).
- Книга приказов (1940). *Державний архів Сумської області*. Ф. 2817. Оп. 1. Спр. 254 (Book of orders (1940). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 254).
- Книга приказов (1941). *Державний архів Сумської області*. Ф. 2817. Оп. 1. Спр. 255 (Book of orders (1941). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 255).
- Копии дипломов, заявления и анкеты (1935). *Державний архів Сумської області*. Ф. 2817. Оп. 1. Спр. 97 (Copies of diplomas, applications and forms (1935). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 97).
- Личные дела преподавателей (1934). *Державний архів Сумської області*. Ф. 2817. Оп. 1. Спр. 230 (Personal cases of teachers (1934). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 230).
- Списки студентов и преподавателей (1941). *Державний архів Сумської області*. Ф. 2817. Оп. 1. Спр. 268 (Lists of students and teachers (1941). *State Archive of Sumy Region*. F. 2817. D. 1. C. 268).

РЕЗЮМЕ

Бугрий Владимир. Организационные основы исторического образования в Сумском педагогическом институте (1933-1943).

Цель статьи: раскрыть организационные основы исторического образования в Сумском государственном педагогическом институте в период 1933-1943 гг. Методы исследования: теоретический анализ, сравнение и обобщение источников. Результаты исследования: существенно дополнено представление о деятельности исторического отделения и исторического факультета Сумского педагогического института в течение указанных хронологических границ. Практическое значение исследования: освещен опыт организации исторического образования в высшем педагогическом учебном заведении, который будет способствовать улучшению подготовки учителей истории в педагогических университетах на современном этапе. Выводы и перспективы дальнейших научных исследований: установлено, что основными организационными звеньями исторического образования в Сумском педагогическом институте в течение исследуемого периода было сначала историческое отделение, а с 1938 г. – исторический факультет с совокупностью кафедр, которые обеспечивали общепедагогическое и специальное образование. Дальнейшего изучения требуют организационные основы исторического образования в Сумском государственном педагогическом институте в послевоенный период.

Ключевые слова: *историческое образование, организационные основы образования, Сумской педагогический институт, историческое отделение, исторический факультет, кафедра истории.*

SUMMARY

Bugrii Volodymyr. Organizational foundations of historical education at Sumy pedagogical institute (1933-1943).

The aim of the article is to reveal organizational foundations of historical education in Sumy state pedagogical institute in 1933–1943. Methods of research: theoretical analysis, comparison and generalization of sources. Results of the study: the idea of the activity of the History Department and the Faculty of History of Sumy Pedagogical Institute within the chronological boundaries has been significantly supplemented. Practical importance of research: the experience of organizing historical education at the higher pedagogical institution is highlighted, which will help improve training of history teachers at pedagogical universities at the present stage. Conclusions and prospects for further scientific research: it is established that in 1933 a single type of higher education institution was created - a pedagogical institute with a four-year term of study. It had to train specialists for secondary schools and technical schools. By the decision of the board of the People's Commissariat of Education of the USSR of July 27, the status of pedagogical institutes in Ukraine was granted to 29 education institutions. Among them was Sumy Pedagogical Institute.

The main organizational units of historical education at Sumy Pedagogical Institute during the studied period were first the History department and then the History faculty. The History department operated during the 1933/34 academic year. At History department worked the Chair of History. The heads of the History department and the Chair of History, and teaching staff were appointed. In 1934, the History department was closed, and the Chair of History was dissolved, students were transferred for further study to Kharkiv. In 1938 the Faculty of History was established at Sumy Pedagogical Institute and the Chair of History was restored. The admissions to the Faculty of History were successful. The quantitative and qualitative indicators of student and teaching staff were found to be significantly influenced by economic, political and ideological factors. Organizational foundations of historical education at Sumy State Pedagogical Institute in the post-war period need further study.

Key words: *historical education, organizational principles of education, Sumy Pedagogical Institute, History department, History faculty, Chair of History.*

УДК 94:314.15:316.7]:070(477)''1920''

Олександр Вовк

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С.Макаренка

ORCID ID 0000-0001-7071-8964

DOI 10.24139/2312-5993/2019.06/210-225

ПРЕСА УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРИ, ОСВІТИ ТА ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ (1920-ті РОКИ)

Проаналізовано українські періодичні видання діаспори (1920-ті роки) в якості джерела вивчення культури, освіти, повсякденного життя українців, які мешкали на окупованій більшовиками території та за кордонами України. На основі вивчення